
Od przeszłości do teraźniejszości

Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego

1945–2015



Oddział Wydawnictw Ciągłych – rys historyczny

Abstract: The Continuous Publications Department

The article presents the origin and the development of The Continuous Publications Department in The Library of Łódź University. The text shows the changes in the process of acquisition, collecting, storing and providing access to Polish and foreign periodicals between 1945 and 2012. The process of adaptation of cataloged series and the cooperation with other Polish scientific libraries in similar problems, are also discussed.

63

1. Polityka gromadzenia i uzupełniania czasopism

W początkowym okresie istnienia Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego polityka gromadzenia czasopism nie była jednolita. Wydawnictwa ciągle pozyskiwano głównie ze zbiorów zabezpieczonych¹ i darów społecznych².

„W pierwszym, początkowym okresie, gdy trzeba było tworzyć księgozbiór od podstaw, brano wszelki materiał [...] pośpiesznie, bez selekcji, zarówno z terenu Łodzi, jak bliższych okolic, a nawet z ziem zachodnich. Były to rzeczy poniemieckie, podworskie, porzucone, nie mające właścicieli, tzw. zbiory zabezpieczone, które Biblioteka często ratowała przed zniszczeniem”³.

W ciągu pierwszych dziesięciu lat napłynęło dużo cennych darów spoza Łodzi i Polski. Hojnym darczyńcą była m.in. Biblioteka Związku

* Mgr Małgorzata Cieślak, Oddział Wydawnictw Ciągłych BUŁ.

¹ Wśród zbiorów zabezpieczonych ogromną większość stanowiły czasopisma niemieckie.

² Książki instytucji i osób prywatnych gromadzone po 1945 r. z terenów dawnej RP i wschodnich kresów niemieckich (Prusy, Pomorze, Śląsk).

³ Z. Hiszpańska, *Zbiory biblioteczne*, [w:] *Pierwsze dziesięciolecie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi 1945–1954*, Łódź 1955, s. 14.

Patriotów Polskich w ZSRR, biblioteki uniwersyteckie w Sztokholmie i Genewie, instytucje z Nowego Yorku, Waszyngtonu, Londynu, Moskwy, a także UNESCO oraz społeczeństwo polskie z Wilna⁴. Stopniowo, od 1949 r., polityka gromadzenia stawała się coraz bardziej przemysłowa. W pierwszej kolejności pozyskiwano polską literaturę przedwojenną. Nabyto wówczas 165 wol. czasopism polskich z dawnego księgozbioru Lemańskich spod Zgierza. Zakupiono wiele ciągów czasopism polskich⁵. „W rezultacie Biblioteka posiada komplety najważniejszych czasopism polskich z końca 18, z 19 i 20 wieku z przewagą ogólnych, społeczno-literackich, pedagogicznych i prawnych, np. wydawnictwa ciągłe PAU, Gazeta Warszawska, Dziennik Praw, Wiadomości Brukowe, Kroniki Emigracji Polskiej, Chimera, Czerwony Sztandar, Prześwit oraz długie ciągi: Ateneum, [...] Czas, Gazeta Sądowa Warszawska, Izys Polska, [...] Pamiętnik Literacki, Prawda, Przyjaciel Ludu”⁶.

64

Przełomowym okazał się rok 1950, kiedy to gromadzenie stało się już częściowo uzupełnianiem, zwłaszcza zebranych uprzednio ciągów czasopism pełnych luk. Rozpoczął się wtedy okres najbujniejszego rozkwitu Biblioteki Uniwersyteckiej. Biblioteka specjalizowała się w zbieraniu czasopism polskich, gromadziła druki dotyczące zagadnień społecznych, zwłaszcza historii ruchów robotniczych XIX i XX w.⁷ Dzięki wymianie krajowej uzupełniono całkowicie lub w znacznej mierze ciągi wielu czasopism polskich, np. „Biblioteki Warszawskiej”, „Przeglądu Powszechnego”, „Kurier Łódzkiego” (z lat 1915–1938), „Monitora Polskiego (z lat 1915–1931)”, „Gazety Warszawskiej” (1787–1860), „Ludu” (seria II, t. 1–12)⁸.

Wkrótce przed bibliotekami naukowymi Łodzi stanął problem ścisłej współpracy w zakresie prenumeraty czasopism zagranicznych. W celu skoordynowania zamówień zagranicznych utworzono Komisję do Spraw Importu Książek i Czasopism Naukowych przy Uniwersytecie Łódzkim. W czerwcu 1954 r. odbyła się narada bibliotek naukowych Łodzi w sprawie polityki gromadzenia periodyków zagranicznych. Postulowano ograniczenie zakupu większej liczby egzemplarzy jednego tytułu na rzecz większej liczby tytułów, wymianę dubletów i przekazywanie sobie druków zbędnych, a także scalanie niekompletnych, szczątkowych czasopism znajdujących się w kilku bibliotekach.

⁴ *Ibidem*, s. 24.

⁵ „Przegląd Powszechny”, „Krytyka”, „Kłosy”, „Chimera”, „Sfinks”, „Biblioteka Warszawska”.

⁶ W. Skibińska, *Czasopisma w BUŁ*, [w:] *Pierwsze dziesięciolecie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi 1945–1954*, Łódź 1955, s. 48.

⁷ Z. Hiszpańska, *op. cit.*, s. 16.

⁸ *Ibidem*, s. 28.

W związku z możliwością skreśleń czasopism zagranicznych z prenumeraty na skutek ograniczeń dewizowych, starano się przynajmniej część prenumerowanych dotychczas tytułów zdobyć drogą wymiany. Jednak czasopisma obce z wymiany nadchodziły z tak dużym opóźnieniem i licznymi brakami, że mimo wszystko korzystniejsze okazało się ich prenumerowanie.

W przygotowaniu prenumeraty czasopism dużą pomocą okazał się katalog środowiskowy czasopism zagranicznych, zainicjowany przez Podkomisję Bibliotek Naukowych przy Radzie Książki i Czytelnictwa, a przyjęty do opracowania przez Referat Czasopism Zagranicznych naszej biblioteki. Katalog miał początkowo objąć tylko czasopisma pochodzące z prenumeraty. W miarę realizacji objęto nim także regularnie nadchodzące czasopisma z wymiany i darów ze zbiorów 19 instytucji. Katalog środowiskowy centralizował w jednym miejscu informacje o czasopismach znajdujących się na terenie miasta.

W akcji uzupełniania braków czasopism zagranicznych za lata ubiegłe, opracowano wykaz braków dotyczących lat 1953–1954. Temu celowi służyła także utworzona kartoteka dezyderatów w odniesieniu do czasopism otrzymywanych z darów lub wymiany. Stała się ona podstawą bardziej racjonalnej polityki w tym zakresie i ściślejszego współdziałania z Oddziałem Udostępniania i Gromadzenia. Referat Czasopism Zagranicznych opracował wykaz czasopism zagranicznych za rok 1954 r., który objął 719 tytułów czasopism w układzie alfabetycznym i rzeczowym.

Stopniowo, zwłaszcza od 1956 r., zaczął zmieniać się jakościowy charakter prenumeraty czasopism⁹. W latach 60. polityka zakupu była coraz bardziej uzależniona od ilości przyznanych dewiz w danym roku. Z powodu ograniczeń finansowych biblioteka została pozbawiona wielu wartościowych tytułów. Posiadane ciągi czasopism uległy zdekompletowaniu, co obniżało wartość użytkową zbiorów i utrudniało pracę pracownikom naukowym. W latach późniejszych konieczne stało się przede wszystkim uzupełnianie braków w ciągach zgromadzonych czasopism.

Bardzo ważna w gromadzeniu czasopism krajowych była selekcja wydawnictw ciągłych wpływających do Biblioteki z egzemplarza obowiązkowego. W oczekiwaniu na nową ustawę zawieszono wszelkie prace dotyczące selekcji napływających tą drogą czasopism¹⁰.

Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 2 sierpnia 1968 r. w sprawie dostarczania bibliotekom obowiązkowego egzemplarza druków i nagrań dźwiękowych zaczęło obowiązywać od 1 stycznia 1969 r. Spowodowało to konieczność rozsądnej selekcji tych materiałów, co z kolei

⁹ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 1956*, s. 45.

¹⁰ Ustawa miała obowiązywać od 1.01.1969 r. – „Monitor Polski” 1968, nr 34, poz. 34.

więzało się z obowiązkiem przekazywania innym bibliotekom części wpływającego materiału, nie związanego z profilem zbiorów Uczelni. Dublety zasadniczo wymieniano z bibliotekami krajowymi. Dzięki wymianie uzupełniono w znacznej mierze czasopisma polskie¹¹.

Od 1989 r. nastąpiły zmiany w zakresie gromadzenia czasopism krajowych wynikające z braku stabilizacji rynku prasowego. W Polsce polityka gromadzenia zaczęła normalizować się dopiero w latach 90. Obecnie bieżące czasopisma polskie otrzymywane są głównie z egzemplarza obowiązkowego (8192 tytuły), chociaż w związku z pogarszającą się sytuacją ekonomiczną wydawców, występują poważne trudności z wyegzekwowaniem wielu należnych egzemplarzy. Wybrane czasopisma polskie oraz zagraniczne kupowane są w oparciu o prenumeratę u dostawcy, który wybrany zostaje w drodze procedur przetargowych. Pozostałe gromadzi się drogą kupna, wymiany i darów¹².

Od 2004 r. po raz pierwszy zaprzestano prenumeraty wersji drukowanej zagranicznych czasopism naukowych i zakupiono 108 tytułów tylko w wersji elektronicznej, z możliwością dostępu do numerów archiwalnych. Obecnie ze strony internetowej BUŁ można korzystać z około 10 tys. zagranicznych czasopism naukowych w wersji elektronicznej.

66 Po transformacji ustrojowej zmieniły się metody gromadzenia zbiorów. Wprowadzony został system zamówień publicznych z obowiązującą zasadą jawności postępowania¹³. Biuro Zamówień Publicznych w okresie jesiennym organizuje dwa przetargi na dostawę czasopism polskich i zagranicznych do BUŁ oraz wszystkich jednostek UŁ, natomiast propozycje tytułów czasopism do zaprenumerowania przygotowuje Sekcja Gromadzenia Czasopism Bieżących BUŁ. Jedynie niewielka część czasopism, wydawanych nieregularnie, zamawiana jest w trybie z wolnej ręki za pośrednictwem Oddziału Gromadzenia Zbiorów lub bezpośrednio u wydawców.

Zmiany w sposobie gromadzenia czasopism w bibliotece szkoły wyższej wymusza rozwój cyfrowych zasobów. Magazynowanie wydawnictw ciągłych staje się coraz trudniejsze. Stały wpływ drukowanych czasopism

¹¹ Pozyskano w ten sposób: „Bibliotekę Warszawską”, „Przegląd Powszechny”, „Kurier Łódzki” (z lat 1915–1938), „Monitor Polski” (z lat 1915–1931), „Gazetę Warszawską” (z lat 1787–1860), „Lud” (seria II, t. 1–12).

¹² W 1995 r. Biblioteka Polska w Londynie podarowała BUŁ polskie czasopisma zagraniczne, dzięki pośrednictwu prof. Jerzego Starnawskiego.

¹³ W 1994 r. (10 czerwca) uchwalono ustawę o zamówieniach publicznych, której przepisy podlegały modyfikacjom doprowadzając do powstania w marcu 2004 r. ustawy Prawo zamówień publicznych. Nowelizacja z 1995 r. wprowadziła przesłankę stosowania trybu zamówienia z wolnej ręki, jeżeli wartość zamówienia nie przekraczała kwoty 1000 ECU.

bieżących powoduje szybkie zapełnianie magazynowych półek kolejnymi wol. Nieuniknione wydaje się więc zastępowanie wersji papierowych wersjami elektronicznymi czasopism.

2. Udostępnianie czasopism

Stosunkowo wcześniej, 15 października 1945 r., uruchomiono w BUŁ oddzielną Czytelnię Czasopism z wyłożonymi na półkach periodykami bieżącymi polskimi i zagranicznymi, które zarówno swą wzrastającą stałą liczbą tytułów jak i przejrzystym układem działowym stanowiły wielką atrakcję dla czytelnika.

W 1950 r. zaprenumerowano kolejne, drugie egzemplarze, najbardziej poczytnych, polskich czasopism, odpowiadając tym samym na potrzeby czytelników. Na półkach Czytelni Czasopism wyłożono ponad tysiąc czasopism polskich i zagranicznych; resztę, ponad 500 tytułów, ułożono w szafach na korytarzu obok Czytelni (ze względu na szczupłość miejsca na sali). Mimo wolnego, bezpośredniego dostępu do półek, gromadzonych tam roczników czasopism oraz wzrastającej frekwencji czytelników, przeprowadzona roczna kontrola wykazała wówczas brak tylko 6 numerów¹⁴. W czytelni, oprócz czasopism bieżących, udostępniano również egzemplarze z lat wcześniejszych, które sprowadzano z magazynu po wypełnieniu przez czytelników specjalnych rewersów.

Nowy rozdział w działalności Czytelni Czasopism zapoczątkowało przeniesienie Biblioteki do nowego gmachu. Czytelnię przeniesiono do nowego budynku już w styczniu 1959 r. Początkowo uruchomiono ją w pawilonie przy ulicy Matejki, dopiero w maju 1959 r. rozpoczęto przenoszenie Czytelni Czasopism do przestronnego, specjalnie przygotowanego pomieszczenia na drugim piętrze.

W nowej czytelni udostępniono 3300 tytułów czasopism bieżących. Przeprowadzkę poprzedziło szereg prac przygotowawczych takich jak: selekcja czasopism pod kątem ich poczytności, rozplanowanie układu działów na sali, utworzenie księgozbioru podręcznego (słowniki, encyklopedie i in. informatory) i jego katalogu¹⁵. Poza czasopismami wyłożonymi w Sali, przewieziono także podręczny magazyn czasopism bieżących oraz czasopisma z lat ubiegłych przechowywane i udostępniane w Czytelni. Po zorganizowaniu Czytelni przygotowano też pracownię czasopism bieżących, która wkrótce wraz z katalogiem czasopism została przeniesiona obok.

Przeniesienie Czytelni Czasopism utrudniło pracę Oddziałowi Gromadzenia poprzez brak na miejscu bieżących czasopism bibliograficznych

¹⁴ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 1950*, s. 38.

¹⁵ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 1959*, s. 75.

i kartoteki akcesji czasopism. Natomiast oddalenie zasobów od katalogów i większości agend bibliotecznych utrudniło obsługę czytelników w okresie przejściowym. W związku z tym powstała konieczność sporządzenia zastępczego katalogu czasopism na użytek czytelników korzystających ze zgromadzonych tam zbiorów, gdyż katalog czasopism pozostał w starym gmachu Biblioteki¹⁶. W styczniu 1960 r. przeniesiono Referat Opracowania Wydawnictw Ciągłych na zaplecze Czytelni Czasopism Bieżących. Czytelnia Czasopism prowadzona była przez Oddział Czasopism Bieżących, który obejmował całość prac nad czasopismami bieżącymi.

W 1962 r. zapoczątkowano udostępnianie mikrofilmów w Czytelni Czasopism co trwało do 1 czerwca 2007 r., kiedy rozpoczęła działalność Czytelnia Multimedialna w Oddziale Informacji Naukowej, która udostępnia mikrofilmy i płyty CD. Jednak nadal w Czytelni Czasopism istniała możliwość skorzystania z mikrofilmów, gdyż pozostawiono tam czytnik mikrofilmów. Obecnie, po reorganizacji w 2011 r., w Czytelni Głównej również udostępnia się czytelnikom mikrofilmy.

W latach 70. w Czytelni Czasopism zwiększyły się odwiedziny pracowników naukowych i czytelników pozauniwersyteckich. Dużą grupę czytelników czasopism bieżących stanowili pracownicy naukowci i studenci ostatnich lat, którym program zalecał znajomość zawartych w czasopismach najnowszych materiałów. Wzrastała liczba udostępnionych woluminów sprowadzanych z magazynu.

W 1973 r., w związku ze znacznym wzrostem wpływu tytułów czasopism bieżących, przeprowadzono selekcję czasopism wyłożonych w sali, przenosząc część do magazynu czasopism bieżących. Katalog czasopism bieżących zawierał wówczas 5901 opisów tytułów czasopism¹⁷.

W Czytelni Czasopism udostępniano wybrane czasopisma bieżące polskie i zagraniczne, ustawione tematycznie, a w obrębie działów alfabetycznie według tytułów. Czytelnia Czasopism posiadała, oprócz katalogu alfabetycznego i działowego czasopism bieżących, kartotekę ułożoną według krajów, z których Biblioteka otrzymywała czasopisma.

W 2005 r. nadane zostało Czytelni Czasopism imię prof. zw. dr. hab. Adama Szpunara, Rektora UŁ w latach 1956–1962.

W wyniku reorganizacji w 2011 r. Czytelnia Czasopism została połączona z Czytelnią Główną. Przeniesiono do niej księgozbiór podręczny druków zwartych. Dokonano selekcji wyłożonych bieżących czasopism i ograniczono ich liczbę do kilkudziesięciu tytułów z różnych dziedzin wiedzy. Pozostałe wydawnictwa ciągłe przechowuje się na zapleczu, a po skompletowaniu całych roczników odsyła się do magazynu.

¹⁶ *Ibidem*, s. 56.

¹⁷ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 1973*, s. 53.

3. Opracowywanie wydawnictw ciągłych

Od początku istnienia Biblioteki wielki nacisk położony został na sprawność i precyzję prac katalogowych. „Pierwsze dziesięciolecie było okresem pełnym dynamiki, bogatym i różnorodnym w zakresie wszystkich prac [...]”¹⁸.

Początkowo „[...] katalogowano według „Przepisów katalogowania w bibliotekach polskich” z 1934 r. W maju 1946 r. rozpoczęto katalogowanie według *Skróconych przepisów katalogowania alfabetycznego* wydanych przez Józefa Grycza i Władysławę Borkowską. Jesienią 1946 r. wprowadzono dalsze uproszczenia w katalogowaniu alfabetycznym ze względu na konieczną oszczędność pracy [...]”¹⁹.

Opracowano uproszczone przepisy katalogowania alfabetycznego. „Dla usprawnienia pracy w Dziale i dzielenia się doświadczeniami z pracy z czytelnikiem urządził się co pewien czas narady produkcyjne pracowników Działu oraz przeszkalał się stale nowowprowadzonych pracowników, praktykantów i stypendystów”²⁰.

W 1950 r. skatalogowano czasopisma polskie z tzw. zbiorów zabezpieczonych. Katalogiem czasopism objęto zarówno wpływające bieżąco roczniki i zeszyty uzupełniające, jak i owe czasopisma ze zbiorów zabezpieczonych.

W tym czasie ukończono prace nad likwidowaniem starego katalogu czasopism, przekatalogowując ok. 1900 tytułów w 10 000 wol., na nowe karty mniejszego formatu. Opracowano komplety naukowych czasopism polskich XVIII, XIX i XX w., głównie z zakresu nauk pedagogicznych, społecznych, literackich, prawniczych i ogólnych. Cenniejsze czasopisma zabytkowe oprawiono w płótno. Pozostałe czasopisma i większość dzienników oprawiono w ochronne teczki tekturowe.

Dział Czasopism przystąpił do katalogowania czasopism bibliotek zakładowych UŁ. Prace nad centralnym katalogiem czasopism rozpoczęto w 1952 r.

Od 1956 r. starano się przyspieszyć proces opracowania wydawnictw ciągłych, aby posiadane przez Bibliotekę zbiory szybciej docierały do czytelników. Położono szczególny nacisk na uporządkowanie tzw. „martwych” dotąd księgozbiorów, głównie księgozbiorów zakładów, instytutów i innych jednostek UŁ, zawierających bardzo cenne materiały. „Dokonano ostatecznej selekcji pozostałych materiałów [...]. Skatalogowano i zinwentaryzowano ok. 280 tytułów [...]. Pośród nich najbardziej interesujące były czasopisma i almanachy niemieckie z końca XVIII w. i początku XIX w. zawierające często cenne miedzioryty [...]”²¹.

¹⁸ Z. Hiszpańska, *op. cit.*, s. 14.

¹⁹ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok akad. 1945/46 i 1946/47*, s. 24.

²⁰ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 1950*, s. 39.

²¹ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 1957*, s. 52.

Poza Wykazem Nabytków, wydawanym co dwa miesiące, ogłaszano spisy najnowszych wydawnictw naukowych. Bieżące czasopisma zagraniczne zostały ujęte w oddzielnym wykazie, który rozszerzono o zbiory wszystkich instytucji naukowych Łodzi. Powstał w ten sposób zaczątek centralnego katalogu bieżąco prenumerowanych w skali regionalnej czasopism zagranicznych. Zgodnie z dotychczasową praktyką, wpływające do opracowania wydawnictwa ciągle były sprawdzane w katalogu w celu ewentualnego uzupełnienia posiadanych przez Bibliotekę tytułów. Katalogując nowe tytuły sporządzano obok kart do katalogu druków ciągłych także karty skrócone do głównego katalogu alfabetycznego i katalogu przedmiotowego oraz, w razie potrzeby, do katalogów Działu Informacji.

W 1957 r. pracownica Biblioteki Głównej, Wiesława Kaszubina, zakończyła pracę nad katalogiem centralnym, rejestrującym czasopisma zagraniczne w bibliotekach naukowych Łodzi. Tom 1 obejmował lata 1955–1956 oraz nowe zamówienia na rok 1957. Publikacja ukazała się w formie powielonego maszynopisu. Katalog wykazywał w układzie systematycznym ponad 2200 tytułów czasopism opatrzonych znakami bibliotek. Zestawienie systematyczne uzupełniał alfabetyczny spis tytułów czasopism oraz indeks rzeczowy. Główny zręb publikacji uwzględniał stan z roku 1956. Katalog czasopism łódzkich był pierwszym tego rodzaju wydawnictwem o zasięgu regionalnym, zapowiedzią i zaczątkiem katalogów centralnych czasopism zagranicznych w skali ogólnokrajowej.

W 1959 r. powstał nowatorski projekt przepisów katalogowania czasopism opracowany przez Krystynę Pieńkowską i Władysławę Skibińską z udziałem Weroniki Kubickiej i Natalii Canowej, który stanowił pierwszy etap opracowania ogólnopolskich przepisów katalogowania. Powstał w celu przyspieszenia prac nad normalizacją katalogów polskich. „Wobec zahamowania ogólnopolskich prac nad nowelizacją instrukcji katalogowych, opracowany projekt jest wstępnym krokiem do ustalenia praktyki polskiej w tym zakresie”²². „Ponieważ jednak dotychczasowe przepisy zajmują się głównie wydawnictwami zwartymi w niedostatecznym stopniu uwzględniają specyfikę katalogowania czasopism, podjęto próbę zebrania w całość i uzupełnienia przepisów odnoszących się do tego zagadnienia”²³.

Projekt powstał w Bibliotece UŁ w Łodzi, jako część przygotowywanej z ramienia SBP ogólnej instrukcji katalogowania. Składał się z prze-

²² K. Pieńkowska, *Kronika Naukowa Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi (1957–1962)*, „Roczniki Biblioteczne” 1963, R. VII, s. 229.

²³ K. Pieńkowska, W. Skibińska, *Przepisy Katalogowania Czasopism. Projekt*, Łódź 1959, s. [5].

pisów oraz przykładów. Jako główne założenia przyjęto m.in.: stosowanie dotychczasowych przepisów, szersze omawianie specyficznych przypadków, wprowadzanie większej przejrzystości opisu przez odróżnienie czterech grup opisów i rozmieszczanie ich na odrębnych kartach katalogowych, dopuszczanie pewnej elastyczności w wyborze hasła oraz przedstawianie w opisie katalogowym rozwoju danego czasopisma i szczegółowe odzwierciedlanie zasobu bibliotecznego. Założenia te były przedstawione w Przeglądzie Bibliotecznym²⁴.

Projekt zaowocował w 1967 r. instrukcją wydaną na prawach rękopisu *Katalogowanie Wydawnictw Ciągłych* opracowaną przez Krystynę Pieńkowską (kierownika Oddziału Opracowania Zbiorów). „Przy okazji zbierania materiałów do przepisów katalogowania czasopism przeglądano katalog i przeprowadzono meliorację szeregu opisów”²⁵.

Od 1961 r. zaczęto stosować hasło korporatywne do wydawnictw ciągłych, które miały charakter dokumentów życia społecznego. Pod nazwą instytucji wydającej katalogowano np. spisy wykładów, wykazy nabytków bibliotek i niektóre sprawozdania. Wzbogacano je dodatkowo odсылaczami. Ponadto czasopisma o zmieniających się tytułach, wpływały na bieżąco do Biblioteki, katalogowano pod ich każdorazowymi tytułami, łącząc je odpowiednimi uwagami. Meliorację wcześniej skatalogowanych pozycji odłożono do czasu opublikowania nowej, szczegółowej instrukcji ogólnokrajowej.

We wrześniu 1961 r. wznowiono współpracę z Bibliotekę Narodową nad Centralnym Katalogiem Czasopism, obejmującym czasopisma oraz wydawnictwa zbiorowe polskie do 1950 r. i zagraniczne do 1960 r. Współpraca ta przyniosła wiele korzyści. Umożliwiła dostarczenie materiałów z regionu łódzkiego oraz pozwoliła na przeprowadzenie szeregu melioracji katalogu kartkowego, a także wpłynęła na uporządkowanie zasobów BUŁ²⁶. Niestety melioracją nie zdołano objąć wszystkich pozycji występujących w katalogu.

W kolejnych latach, w związku z nową normą bibliograficzną dotyczącą opisu bibliograficznego wprowadzano dalsze zmiany w sposobie katalogowania. W końcu 1974 r. ukazał się 1 tom *Centralnego katalogu czasopism zagranicznych w bibliotekach łódzkich za lata 1955–1970* w opracowaniu Władysławy Skibińskiej, z udziałem Jadwigi Bogusławskiej i Krystyny Boskiej (tom 2 wydano w początkach 1975 r.)²⁷.

²⁴ K. Pieńkowska, W. Skibińska, *Główne założenia projektu instrukcji katalogowania czasopism*, „Przegląd Biblioteczny” 1958, R. 26, z. 2/3, s. 149–161.

²⁵ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 1955*, s. 33.

²⁶ Zmeliorowane karty katalogowe oznaczano umownym symbolem (c).

²⁷ Wydawnictwo posiada mylną datę druku: 1973.

4. Komputeryzacja i wdrożenie modułu opracowania czasopism

Jednym z ważniejszych momentów, przełomowych dla Oddziału, była komputeryzacja, która spowodowała jakościową zmianę metod pracy bibliotekarza. Poprzedziły ją intensywne prace nad wdrażaniem poszczególnych modułów systemu Horizon²⁸. Na przełomie kwietnia i maja 1995 r. rozpoczęły się szkolenia komputerowe pracowników z opracowania bibliograficznego wydawnictw ciągłych. Od 1999 r. rozwijała się współpraca z Biblioteką Główną UMK w Toruniu dotycząca pracy w systemie Horizon. Pracownicy BUŁ wyjeżdżali na szkolenia i konsultacje z katalogowania czasopism w formacie MARC 21.

Od 2000 r. intensywnie szkolono pracowników również w BUŁ. W październiku podjęto prace nad komputeryzacją czasopism. Ustalono drogę czasopisma w bibliotece. W pierwszym etapie utworzono bazę liczącą 180 tytułów czasopism polskich otrzymywanych z prenumeraty²⁹. Stanowiło to podstawę do rozpoczęcia przyjmowania nowych wpływów. W listopadzie zapoczątkowano uruchamianie modułu „czasopisma” w systemie Horizon, w Samodzielnej Sekcji Czasopism Bieżących.

72 Od kwietnia 2002 r. w Sekcji Wydawnictw Ciągłych w Oddziale Opracowania Zbiorów rozpoczęto tworzenie rekordów bibliograficznych wydawnictw ciągłych na bieżąco wpływających do biblioteki oraz wprowadzanie rekordów zasobu tych czasopism do bazy Horizon. Rozpoczęto również opracowanie nowych tytułów wpływających do zbiorów. Od października importowano rekordy bibliograficzne czasopism oraz hasła wzorcowe bezpośrednio z katalogu NUKAT w systemie Virtua.

Prace przy wprowadzaniu rekordów bibliograficznych wydawnictw ciągłych i rekordów zasobu były czasochłonne. Początkowo w Sekcji Wydawnictw Ciągłych wykonywała je jedna osoba. W celu przyspieszenia prac związanych z tworzeniem komputerowej bazy czasopism zdecydowano, że w pierwszym etapie nie będą wprowadzane egzemplarze archiwalne. W zasobie podawano ogólną informację o posiadanych rocznikach, a po szczegółową informację kierowano czytelnika do katalogu kartkowego czasopism.

Bazę czasopism w następnych latach uzupełniano sukcesywnie o kolejne tytuły z egzemplarza obowiązkowego, wymiany i darów.

Prowadzono (tak jak w większości bibliotek) równolegle dwa katalogi: tradycyjny i komputerowy. Jednak w 2008 r., po wprowadzeniu in-

²⁸ System biblioteczny wprowadzony w BUŁ.

²⁹ J. Janiak, *Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego: główne problemy organizacji i zarządzania w latach 1945–2005*, [w:] *O nauce, dokumentach i informacji w bibliotekach Uniwersytetu Łódzkiego*, red. S. Kurek-Kokocińska, Łódź 2008, s. 101.

wentarza elektronicznego, zamknięto katalog kartkowy. Jego kontynuacją stał się katalog komputerowy.

W ostatnim etapie, na przełomie roku 2009 i 2010 rozpoczęto wprowadzanie do bazy czasopism zagranicznych. Stopniowo do katalogu komputerowego wprowadzane są z katalogu kartkowego starsze tytuły czasopism wraz z zasobem wstecznym.

Wraz z komputeryzacją konieczne okazało się opracowanie wszystkich haseł wzorcowych do kartoteki haseł wzorcowych (khw). Wymagało to niewątpliwie zwiększenia nakładu pracy. Niezwykle ważną sprawą okazała się możliwość korzystania z bazy Centralnej Kartoteki Tytułów Czasopism Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego, a po jej przeniesieniu do Warszawy, z Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego NUKAT.

W październiku 2003 r. rozpoczęto naukę sporządzania rekordów bibliograficznych w systemie Virtua³⁰. Współpraca zaczęła rozwijać się błyskawicznie. Do 2014 r. wprowadzono 4508 własnych rekordów bibliograficznych dla wydawnictw ciągłych, co dało szóste miejsce wśród bibliotek naukowych aktywnie współpracujących z NUKAT³¹. Skopiowano do bazy BUŁ ogółem około 13 000 rekordów wydawnictw ciągłych.

Od 2012 r. rozpoczęto wdrażanie nowego zintegrowanego systemu bibliotecznego – Symphony.

5. Inwentarze

Na przełomie 1946/47 r. zaprowadzono tymczasowy inwentarz czasopism, z rezerwą serii numerów. Księga miała uproszczony zapis.

W kwietniu 1949 r. przyjęto wzór inwentarza druków zwartych jako inwentarz stały i wpisano do niego wszystkie zasoby, dawne i nowe wpływy. W grudniu 1949 r. inwentaryzacją objęto ponad 2300 tytułów. W 1956 r. wprowadzono uproszczenie do statystyki i wyceny wydawnictw ciągłych.

W pierwszym półroczu 1960 r. rozpoczęto pracę nad kartoteką topograficzną uzupełniającą inwentarz czasopism. Mimo zawieszenia na lata 1971/1972 Instrukcji Ministerstwa Kultury i Sztuki o nowych zasadach ewidencji zbiorów bibliotecznych, wprowadzono w BUŁ niektóre jej postanowienia. Dotyczyło to opracowywanych wydawnictw ciągłych, dla których wprowadzono dodatkowy inwentarz, tzw. Amerykański,

³⁰ W grudniu 2003 r. zatwierdzono w Nukacie pierwsze 25 rekordów wydawnictw ciągłych skatalogowanych w BUŁ w systemie bibliotecznym Virtua.

³¹ Obecnie aktywnie współpracuje z NUKAT 61 bibliotek naukowych katalogujących m.in. wydawnictwa ciągłe.

wykazujący katalogowane wydawnictwa według woluminów³². Pierwszego wpisu do tego inwentarza dokonano w styczniu 1971 r.

Wobec wprowadzenia uproszczonego systemu inwentaryzacji czasopism, w 1971 r., założono kartotekę topograficzną wydawnictw ciągłych, stanowiącą uzupełnienie inwentarza. Objęto nią wpływ bieżący, uwzględniając jednocześnie sumarycznie stary zasób na podstawie katalogu. Przyśiągnięto też do uzupełnienia kartoteki wstecz³³. Ten rodzaj inwentarza kartkowego prowadzony w formie kartoteki topograficznej jest kontynuowany i stanowi dużą pomoc przy pracach selekcyjnych i kontrolnych w magazynie.

Przełom w pracochłonnym, ręcznym dopisywaniu egzemplarzy czasopism (poszczególnych woluminów) nastąpił w 2008 r., gdy wprowadzono inwentarz drukowany elektronicznie. Od tego momentu zaniechano wypełniania ręcznego inwentarza woluminowego oraz zaprzestano uzupełniania gromadzonych zasobów na kartach katalogowych.

Dopełnieniem inwentarza bibliotecznego jest księga ubytków, w której chronologicznie notuje się wyłączenie poszczególnych jednostek, z podaniem przyczyny i daty wyłączenia. Rejestr ubytków do inwentarza czasopism założono w 1975 r. Druki zbędne, nie odpowiadające profilowi gromadzenia, oferowane innym bibliotekom rejestrowane są w formie kartoteki druków zbędnych.

Stan inwentarza tytułowego wynosi obecnie: 46 758 tytułów, a inwentarza woluminowego: 533 898 wol.³⁴

6. Zmiany organizacyjne jednostek zajmujących się gromadzeniem, opracowaniem i udostępnianiem wydawnictw ciągłych

Struktura i nazwy agendy zajmującej się gromadzeniem i opracowywaniem wydawnictw ciągłych wielokrotnie ulegały zmianom – od Oddziału do Referatu Czasopism Bieżących Zagranicznych, Referatu Bieżących Czasopism poprzez Samodzielną Sekcję Wydawnictw Ciągłych do obecnie funkcjonującego Oddziału Wydawnictw Ciągłych.

Pierwszą strukturę organizacyjną nadał Bibliotece Uniwersyteckiej ówczesny dyrektor Adam Łysakowski w 1947 r. Pracę w Bibliotece podzielono na trzy zasadnicze działy: Nabytków, Katalogowania i Czytelnictwa³⁵. W roku 1948 utworzono Dział Czasopism celem scentralizowa-

³² *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 1971*, s. 35.

³³ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 1973*, s. 44.

³⁴ Stan na dzień 31.07.2014 r.

³⁵ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok akad. 1945/46 i 1946/47*, s. 14.

nia wszystkich czynności związanych z nabywaniem i reklamowaniem czasopism bieżących, katalogowaniem i inwentaryzowaniem periodyków oraz udostępnianiem i magazynowaniem wydawnictw ciągłych, co miało usprawnić i przyspieszyć proces oddania opracowanych czasopism czytelnikom. Wyodrębniono w nim Oddział Czasopism Bieżących z Czytelnią i pracami akcesyjnymi oraz Oddział Czasopism z lat ubiegłych z konserwacją i magazynem druków ciągłych³⁶.

W ramach ustalonej struktury organizacyjnej BUŁ w 1952 r.³⁷ nadal funkcjonował Oddział Czasopism. Pomimo iż nowa struktura nadana przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego pomijała Oddział Czasopism, dyrekcja nie widziała możliwości zniesienia tego Oddziału. „Zniesienie tego Oddziału jako odrębnej komórki organizacyjnej nie obeszłoby się bez dużego wstrząsu i co za tym idzie, źle odbiłoby się tak na zbiorach jak i na czytelnictwie. Opinii tej dano wyraz w memoriale z dnia 25 września 1952 uzasadniając prośbę o pozostawienie Oddziału Czasopism w strukturze organizacyjnej Biblioteki”³⁸.

W 1955 r. utworzono samodzielny Referat Czasopism Zagranicznych w obrębie Oddziału Udostępniania. Referat przejął z oddziału gromadzenia prenumeratę czasopism zagranicznych. Zadaniem referatu było: planowanie gromadzenia czasopism zagranicznych od strony potrzeb czytelników, śledzenie kompletności czasopism, reklamowanie niedostarczonych czasopism bieżących, opracowywanie list czasopism powojennych do uzupełnienia (tzw.: niekompletów), usprawnienie pracy przez skupienie wszystkich czynności związanych z czasopismami bieżącymi w jednym miejscu.

We wrześniu 1957 r. zmieniono strukturę Oddziału Czytelnictwa. W nowej strukturze organizacyjnej BUŁ powstał samodzielny Referat Bieżących Czasopism Zagranicznych podległy bezpośrednio Dyrekcji. Natomiast z Oddziału Udostępniania wydzielono w listopadzie 1959 r. odrębny, samodzielny Referat Czasopism Bieżących (przekształcony z istniejącego wcześniej Referatu Bieżących Czasopism Zagranicznych). Utworzenie tego Referatu zostało podyktowane koniecznością prowadzenia racjonalniejszej polityki gromadzenia i udostępniania czasopism bieżących, uzależnionej od potrzeb środowiska oraz związanej z ogólną polityką Biblioteki w tym zakresie. Zniesiono dotychczasowy podział na referaty czasopism polskich i zagranicznych³⁹.

W lipcu 1960 r. przekształcono Referat Czasopism Bieżących w Oddział Czasopism Bieżących.

³⁶ W obrębie działów głównych wyodrębniały się poszczególne czynności w formie oddziałów lub referatów.

³⁷ Zarządzenie Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego z lipca 1952 r.

³⁸ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 1952*, s. 28

³⁹ *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok 1959*, s. 75.

Kolejne zmiany nastąpiły w marcu 1961 r. kiedy to ponownie zmieniono strukturę. Oddział Czasopism Bieżących przeistoczył się w Samodzielną Sekcję Czasopism Bieżących⁴⁰. Natomiast w nowej strukturze, obowiązującej od 1962 r., Dział Czasopism został wchłonięty przez Oddział Opracowania Zbiorów jako Sekcja Opracowania Wydawnictw Ciągłych⁴¹. Samodzielność odzyskał dopiero 1 grudnia 2006 r.

Na posiedzeniu Rady Bibliotecznej 22 listopada 2006 r. powołano Oddział Wydawnictw Ciągłych z podlegającą mu Sekcją Czytelni Czasopism⁴². Nowa struktura organizacyjna była zgodna z modułową budową systemu katalogowego Horizon i drogą czasopisma w bibliotece.

W 2011 r., po połączeniu Czytelni Czasopism z Czytelnią Główną, Sekcja zajmuje się wyłącznie gromadzeniem bieżących wydawnictw ciągłych i funkcjonuje pod nazwą Sekcja Gromadzenia Wydawnictw Ciągłych w Oddziale Wydawnictw Ciągłych.

W wyniku zmian organizacyjnych w Oddziale prace nad czasopismami zostały skupione w jednym miejscu, co dało bardzo dobre rezultaty. Rozpoczął się nowy etap scalania zespołu osób zajmujących się wyłącznie gromadzeniem i opracowaniem wydawnictw ciągłych.

76 Podsumowanie

Przez ponad pół wieku, pomimo częstych zmian strukturalnych, opracowywaniem czasopism zajmowały się osoby doświadczone, z dużą praktyką zawodową zdobytą w różnych agendach biblioteki. Z ogromną determinacją dbano o zachowanie wysokiego poziomu opracowania wydawnictw ciągłych. Przez wiele lat z powodzeniem starano się wyodrębnić jednolity i profesjonalny zespół ludzi. Pomimo trudnych warunków pracy, zwiększonego wpływu oraz zmniejszeniu personelu wpływ bieżący był niemal w całości opracowywany bez zaległości, co należy przypisać dużemu wysiłkowi pracowników.

W ciągu dwóch ostatnich dekad zaszły ogromne zmiany w sposobie opracowywania wydawnictw ciągłych. Komputeryzacja przyniosła wiele pozytywnych efektów. Przede wszystkim wpłynęła na ujednolicenie zasad katalogowania i klasyfikowania wydawnictw.

⁴⁰ Samodzielna Sekcja Czasopism Bieżących funkcjonowała aż do roku 2006, kiedy to została włączona do nowo powołanego Oddziału Wydawnictw Ciągłych.

⁴¹ Oficjalnie agenda została wyodrębniona jako Sekcja Opracowania Wydawnictw Ciągłych w Oddziale Opracowania Zbiorów, w wyniku zatwierdzenia nowej struktury Zarządzeniem Ministra Szkolnictwa Wyższego z 1964 r.

⁴² Przekształcił się on z Sekcji Wydawnictw Ciągłych w Oddziale Opracowania Zbiorów oraz z Samodzielnej Sekcji Czytelni Czasopism.

Wdrażanie procesu retrokonwersji przyczyniło się do powiększania liczby rekordów bibliograficznych w bazie komputerowej BUŁ. Wprowadzanie zasobów wstecznych wiązało się z melioracją zbiorów, a tym samym sprzyjało ich uporządkowaniu. Ułatwiało również czytelnikom zamawianie wybranych pozycji.

Polityka gromadzenia stawiała się trudniejsza i wymagała stosowania surowszych kryteriów doboru tytułów, chociażby ze względu na malejące fundusze.

Do głównych zadań Sekcji Gromadzenia Czasopism Bieżących w Oddziale Wydawnictw Ciągłych należała współpraca z jednostkami organizacyjnymi UŁ w kwestii doboru czasopism polskich i zagranicznych do prenumeraty dla BUŁ i bibliotek zakładowych.

Jednym z nadrzędnych celów Oddziału stała się współpraca z NUKAT we wprowadzaniu do Centralnego Katalogu nowych tytułów wydawnictw ciągłych oraz nadzór nad prawidłowością rekordów bibliograficznych w kontekście tej współpracy. Niezwykle istotne było kontynuowanie procesu ujednolicenia bazy komputerowej z katalogiem centralnym oraz korekta i modyfikacje sporządzonych rekordów. Od kilku lat BUŁ znajduje się w pierwszej dziesiątce wśród polskich bibliotek naukowych katalogujących wydawnictwa ciągłe (jak już wspomniano obecnie zajmuje szóste miejsce).

Ogromną korzyścią współkatalogowania jest przyspieszenie prac związanych z tworzeniem bazy komputerowej czasopism oraz wymiana informacji o posiadanych zbiorach na niespotykaną do tej pory skalę.

77

Bibliografia

- Hiszpańska Z., *Zbiory biblioteczne*, [w:] *Pierwsze dziesięciolecie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi 1945–1954*, Łódź 1955, s. 14–29.
- Skibińska W., *Czasopisma w BUŁ*, [w:] *Pierwsze dziesięciolecie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi 1945–1954*, Łódź 1955, s. 47–55.
- Janiak J., *Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego: główne problemy organizacji i zarządzania w latach 1945–2005*, [w:] *O nauce, dokumentach i informacji w bibliotekach Uniwersytetu Łódzkiego*, red. S. Kurek-Kokocińska, Łódź 2008, s. 83–103.
- Parzonka E., *Gromadzenie, opracowanie i udostępnianie wydawnictw ciągłych*, [w:] *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*, red. Barbara Żmigrodzka, Wrocław 2007, s. 66–79.
- Pieńkowska K., *Kronika Naukowa Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi (1945–1956)*, „Roczniki Biblioteczne” 1957, R. I, s. 255–258.
- Pieńkowska K., *Kronika Naukowa Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi (1957–1962)*, „Roczniki Biblioteczne”, 1963, R. VII, s. 227–230.
- Pieńkowska K., *Kronika Naukowa Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi (1963–1967)*, „Roczniki Biblioteczne” 1967, R. XI, s. 552–103.

- Pieńkowska K., Skibińska W., *Główne założenia projektu instrukcji katalogowania czasopism*, „Przegląd Biblioteczny” 1958, R. 26, z. 2/3, s. 149–161.
- Sprawozdania Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi za rok akad. 1946–2000.*
- Suska M., *Gromadzenie zbiorów w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–2004. Zarys problematyki*, [w:] *O nauce, dokumentach i informacji w bibliotekach Uniwersytetu Łódzkiego*, red. S. Kurek-Kokocińska, Łódź 2008, s. 103–115.
- Więckowska H., *Organizacja Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi*, [w:] *Pierwsze dziesięciolecie Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi 1945–1954*, Łódź 1955, s. 1–13.
- Wojciechowicz A., *Biblioteka moich marzeń...*, „Bibliotekarz” 2009, nr 5, s. 22.



Dynamika systematycznego wzrostu, nowoczesna przestrzeń intelektu, labirynt znaków, magia zaangażowanych w swoją pracę ludzi z pasją – to tylko kilka haseł, które przychodzą na myśl, kiedy chcemy przywołać nazwę Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego i 70 lat jej historii. Łódź przed dwoma wiekami powstawała z tradycji niejednorodnych, i podobnie powstawał – jako mozaika różnych treści intelektualnych – Uniwersytet Łódzki.

profesor Jarosław Płuciennik



WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

ISBN 978-83-7969-679-6



9 788379 696796